

Om bearbetning av spelmansmusik

Av Sven E. Svensson

i anslutning till hans "Svensk spelmansrapsodi",
uvertyren till Svenska ungdomsringens bygdestäm-
ma i Uppsala sommaren 1954.

Om folkmusik över huvud taget bör bearbetas i flerstämmig sats är en stilistisk och kanske till och med musik-etisk fråga, som t.v. måste ställas öppen. Sättningar för piano eller en röst med pianoackompanjemang har varit vanliga sedan man började samla och ge ut folkmusik vid början av förra århundradet. Där gällde det emellertid i första hand att göra melodierna tillgängliga för en notkunnig allmänhet. De konstnärliga avsikterna hade fått vika för praktiska synpunkter. Annorlunda förhåller det sig med folkvisor satta för kör eller bearbetningar av folkmelodier för orkester. Här sätter bearbetaren sin egen personliga prägel på melodien genom att ställa den i mer eller mindre konstnärlig harmonisk, kontrapunktisk eller instrumentatorisk belysning. I bästa fall, t.ex. hos Söderman, Alfvén m.fl. svenska tonsättare, för att inte tala om Brahms, Dvorak o.a. internationella mästare, har melodin blivit stömmen i lyriska konstverk, ofta av mycket stort konstnärligt värde. I värsta fall — inga namn! — kan en i och för sig ovärderlig melodi fördes med en övermålning, som förstör dess egenart och skönhet. Att folkmelodier ofta har fått lämna material till märkliga verk, orkesterrapsodier, inslag i baletter och operor etc., av mästare som Liszt, Glinka, Mussorskij, Svendsen, Kodaly, Bartok och Stravinskij, liksom en rad av våra märkligaste svenska tonsättare fr.o.m. Alfvéns "Midsommarvaka", är en sak som strängt taget inte berör denna diskussion. Där är det nämligen fråga om en konstnärligt självständig omgestaltning av ett för åhörarna redan bekant melodimaterial. (Man skulle här också kunna nämna Beethovens användning av ryska temata i sina stråkkvartetter op. 59.)

När Nils Presto någon gång i vintras bad mig göra en uvertyr över svenska spelmansmelodier, avsedd att utföras av spelmän vid Svenska ungdomsringens bygdestämman i sommar, ställdes jag inför ett problem, som jag befarade skulle bli mycket svårt att lösa från såväl praktisk som konstnärlig synpunkt. En svitartad sammanställning av allmänt kända låtar, unisona eller med improviserad flerstämmighet, skulle han knappast ha behövt hjälp till. Visserligen skulle man kunna tänka sig en två- eller till och med trestämmig svit av denna art. Eftersom de flesta spelmän inte är notkunniga, skulle emellertid här ha uppstått svåra organisatoriska problem när det gällde inövningen. Dessutom skulle inte kunna undvikas en viss klanglig enformighet. Spelmansmusiken saknar ju basinstrument, och det kan inte hjälpas, att en hundramansorkester, där tonomfånget nedåt inte överskrider lilla oktaven, i längden blir påfrestande genom sin gällhet.

Efter att ha förkastat en rad förslag, som jag hade uppställt för mig själv, återstod ingen annan utväg än att tillgripa den gamla concertoforamen med två orkestrar — i detta fall en unison spelmansorkester konserterande mot en mindre, flerstämmig ensemble. — Men nu gällde det melodival och form. De värdefullaste melodierna kunde inte komma ifråga för den unisona spelmansorkesteren. Här fick jag dock hjälp av Presto, som valde ut sex låtar, som dels är kända för varje spelman, dels är lämpliga för unisont spel. Till dessa fogade jag själv Bysskalles "Storsvarten" för nyckelharpa och Gelottes präktiga g-mollpolska för solofiol. Presto lät trycka de sex låtarna och skickade ut dem till de olika spelmansförbunden. Formproblemet var svårare att lösa. En svitartad form, där spelmansorkestern skulle svara för melodin och den lilla ensemblen för ackompanjemanget, tilltalade mig inte, och

Sven E. Svensson dirigerar sin stora spelmansorkester.

en rapsodi liknande Midsommarvaka kunde inte komma ifråga av praktiska skäl. I denna rapsodiform återkommer ofta melodierna i nya tonarter och olika instrumentbesättning. Dessutom är de vid återkomsten stundom mer eller mindre förändrade. Detta skulle vara omöjligt att åstadkomma under ett par korta repetitioner. Efter att ha övervägt ytterligare formförslag stannade jag slutligen för att genomkomponera uvertyren i ett slags rapsodiform för den mindre ensemblen. Mot denna bakgrund lät jag unisonorkestern inträda kontrapunktiskt med sina låtar. På detta sätt nåddes en alfrescoverkan, som knappast hade kunnat åstadkommas på annat sätt. Spelmansorkesterns inträde med en låt, som alla åhörare kände, betydde vid varje tillfälle både klang- och innehållsmässigt en höjdpunkt, som kontrasterade såväl mot den lilla ensemblens klangliga och kontrapunktiska bakgrund som mot de två solopartierna.

Denna lösning av de praktiska, klangliga och formella problemen var naturligtvis inte den enda tänkbara. Den var ett experiment, som såvitt jag vet inte har prövats tidigare. Huruvida försöket lyckades tillkommer inte mig att yttra mig om.